

**КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ АНАЛІЗ
ПОЗАСЮЖЕТНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЕПІЧНОГО ТВОРУ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

*Оксана Міщенко,
кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник відділу
навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
Київ, Україна*

Дослідження позасюжетного матеріалу крізь призму основних текстових категорій епічного твору є перспективним з погляду компетентісно орієнтованої методики навчання української літератури в профільній школі. Поняття “текстові категорії” розуміємо як “концептуальні ознаки, що відображають найбільш сутнісні властивості, прототипні характеристики тексту, взаємодія яких забезпечує його специфіку та стійкість як якісно визначеного лінгвосеміотичного, комунікативного та мовномисленнєвого утворення” [2, с. 78]. Однак аналіз позасюжетних компонентів як складної комунікативної одиниці в системі діалогічних зв’язків «читач – персонаж», «читач – художній часопростір», «читач – ідея твору» досі залишається актуальною проблемою шкільної літературної освіти.

Студіювання філологічних розвідок (Т. Бовсунівської, А. Бондаренко, О. Воробйової, І. Гальперіна, А. Загнітка, В. Кухаренко, О. Селіванової, З. Тураєвої та ін.) дало змогу визначити такі основні текстотвірні властивості епосу: антропоцентричність, часопросторовість та концептуальність. Окреслимо їх теоретичні аспекти:

1. *Антропоцентричність* спрямована на «пізнання та відображення людини у творах художньої літератури» [79, с. 23].

2. *Часопросторовість* реалізується в тісній локально-темпоральній єдності: «риси темпоральності розкриваються в просторі, а простір осмислюється й вимірюється часом» [17, с. 235].

3. *Концептуальність* є основною текстотвірною категорією, адже «все, що вводиться в текст і функціонує в ньому, в тому числі й засоби актуалізації, текстові категорії – усе служить одній меті: формуванню концепту художнього твору» [107, с. 80].

Позасюжетні елементи номінуємо репрезентантами визначених категорій літературного твору, так як художні можливості цих складників підпорядковані зображенню образів-персонажів, відтворенню часопростору та є важливими засобами вираження концептуального змісту твору.

Вибір хронотопного, антропоцентричного та концептуального аналізу позасюжетних елементів залежить від поставленої мети уроку, специфіки художнього матеріалу. Для дослідницької роботи обираємо ті позасюжетні елементи, які є найбільш значимі з погляду художнього відтворення персонажів, зображення хронотопу та вираження концепту твору: *антропоцентричний аналіз* передбачає усвідомлення взаємозв'язку позасюжетних елементів з образами-персонажами, з'ясування їхньої функції образотворення; *хронотопний аналіз* спрямований на осмислення та розкриття значення позасюжетних чинників організації художнього часопростору; *концептуальний аналіз* зорієнтований на визначення ролі позасюжетних складників для вираження ідейного змісту твору.

Аналіз позасюжетних елементів в контексті теорії антропоцентричності, часопросторовості та концептуальності епічних творів розроблено з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, адже спрямовано на формування читацької предметної компетентності, що передбачає розвиток читацького інтересу до літератури, здатність інтерпретувати образний, часопросторовий та ідейний рівні твору, використовувати здобуті знання в нових навчальних ситуаціях.

Ключові слова: позасюжетні елементи, антропоцентричність, часопросторовість, концептуальність.

Список використаних джерел

1. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
3. Захарченко А. А. Філософія антропоцентризму та грецька тематика у поетичній творчості Яра Славутича (до 90-річчя поета) : монографія. Львів : Сполом, 2008. 116 с.
4. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. *Литературно-критические статьи*. Москва : Художественная литература, 1986. С. 121–291.